

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دیوان خلیلی میغانی

مجموعه اشعار، نوحه ها و مدایح محمد ابراهیم خلیلی میغانی

به اهتمام:

علی اصغر نوری

میغان نامه ۳

انتشارات حبله رود

۱۳۹۵

سرشناسه	: خلیلی میغانی، محمدابراهیم، ۱۳۳۲-
عنوان و نام پدیدآور	: دیوان خلیلی میغانی: مجموعه اشعار و نوحه‌های شیخ محمدابراهیم خلیلی میغانی / به اهتمام علی اصغر نادری.
مشخصات نشر	: سمنان: انتشارات حبله رود، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۵ص: نمونه.
شابک	: ۹-۷۹-۷۶۴۴-۶۰۰-۹۷۸: ۱۴۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
عنوان دیگر	: مجموعه اشعار و نوحه‌های شیخ محمدابراهیم خلیلی میغانی.
موضوع	: شعر مذهبی فارسی -- قرن ۱۴
موضوع	: Religious poetry, Persian -- 20 th century
موضوع	: فارسی -- قرن ۱۴
موضوع	: persian poetry -- 20 th century :
شناسه افزوده	: نادری، علی اصغر، ۱۳۴۳-، گردآورنده
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۵ / ۱۴۰۱۲۵۹ / PIR۸۰۴
رده‌بندی دیوینی	: ۸۵۱/۶۲:
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۴۷۳۱۳۸:

شناسنامه

دیوان خلیلی میغانی

به اهتمام علی اصغر نادری

ناشر: حبله رود

چاپ نخست، ۱۳۹۵

شابک: ۹-۷۹-۷۶۴۴-۶۰۰-۹۷۸

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

تایپ: صدیقه کردی داریان

صفحه‌آرا: محمدتقی رهبری فرد

طرح روی جلد: نرگس محمود خواه

چاپ و صحافی: زلال کوثر قم

قیمت: چهارده هزار تومان

انتشارات حبله رود

سمنان: بلوار ولی عصر (عج)

جنب مسجد آل محمد (ص)

www.hablerood.ir

فهرست مطالب

۱.....	دیاچه
۲.....	پیشگفتار
۶.....	امن یحیی المضر اذا دعاه و یکشف السوء
۹.....	رحلت جان سوز حضرت رسول اکرم (ص) - احمد مرسل رود از دست ما
۱۳.....	زبان حال حضرت فاطمه (س) پس از رحلت حضرت رسول اکرم (ص) - ای رسول دو سرا یا ابتا یا ابتا
۱۵.....	مدیحه‌ای در وصف عید سعید غدیر خم - دلا ز چهره تو بردار این حجاب گران
۱۸.....	مدیحه‌ای در وصف عید سعید غدیر خم - سحرگه چو بیدار گشتم ز خواب
۲۰.....	مدیحه‌ای برای حضرت علی (ع) - سحر رسید به گوشم ندا ز هاتف غیب
۲۲.....	سروده‌ای در مدح و ثنای حضرت فاطمه (س) - طوطی نطق من ز نو، یاد ز دلیر آورد
۲۳.....	زبان حال حضرت علی (ع) بعد از شهادت حضرت فاطمه (س) - عجب گلی روزگار ز دست حیدر گرفت
۲۵.....	زبان حال حضرت علی (ع) - سرت زهرا (س) - روز من امروز چرا شام شد فاطمه
۲۶.....	زبان حال حضرت زهرا (س) - من حضرت زهرا رو سوی عقبی شد
۲۷.....	نوحه حضرت امام حسن (ع) - چمن بهر جفا خورده حسن از راه ستم کاری
۲۹.....	نوحه سه ضربی حضرت امام حسن (ع) - نوباه زهرا مسموم مجتبی (ع)
۳۱.....	نوحه حضرت امام حسن (ع) و زبان حال - نهر زینب (س) - زینب تو کن شتاب
۳۳.....	نوحه حضرت امام حسن (ع) - ای وای ایست با تو امان
۳۶.....	نوحه حضرت امام حسن (ع) - چون حسن از سوره سر کشید
۳۸.....	نوحه حضرت امام حسن (ع) - روز عزای حسن مجتبی است
۴۰.....	نوحه آغاز ماه محرم - شد ماه محرم ز جفا در کربلا غوغا
۴۳.....	نوحه آغاز ماه محرم - مه محرم رسید «خلیلی» بی‌نوا
۴۵.....	آغاز ماه محرم - آمد مه ماتم ز ستم عالمی سیه پوشان
۴۷.....	نوحه آغاز ماه محرم - بر سر زئید ای شیعیان ماه ماتم شد
۴۹.....	سروده‌ای در آرزوی بودن در کربلا و یاری رساندن به سالار شهیدان - ای کاش با من بودی در کربلا
۵۱.....	نوحه حضرت امام حسین (ع) - جدا بیا در کربلا یا رسول الله
۵۳.....	نوحه حضرت امام حسین (ع) - عاشق سر دادم زیر تیغ دشمنم
۵۵.....	زبان حال جبرئیل امین برای یاری امام حسین (ع) - ای خالق رحمان ده اذن و هم فرمان
۵۷.....	نوحه هل من ناصر ینصرنی و اشاره به داستان زعفر جانی در واقعه کربلا - چون سبط نبی تکیه به نی بنموده به عاشورا
۵۹.....	زبان حال حضرت سیدالشهدا (ع) در روز عاشورا و زبان حال قاصد حضرت صغری - چون روز عاشورا حسین، تکیه به نی بنمود

- زبان حال قاصد حضرت صغری با امام حسین (ع) - گو ز کجا کربلا آمدی ای عرب ۶۲
- زبان حال حضرت صغری (ع) - قاصد صغرای علیل فکار ۶۴
- نوحه شب تاسوعا - شب تاسوعا است امشب ۶۶
- نوحه شام عاشورا - ای شیعیان بر سر زیند شام عاشورا است ۶۷
- نوحه سینه زنی روز عاشورا - هیئت سینه زنان در روز عاشورا نبود ۶۹
- گفتگوی حضرت امام حسین (ع) با حضرت زینب (س) - ای زینب زار حزین زینب ای زینب ۷۰
- زبان حال حضرت فاطمه الزهرا (س) پس از شهادت امام حسین (ع) - هر جمعه در کربلا خاتون محشر ... ۷۱
- زبان حال حضرت زینب (س) بعد از شهادت امام حسین (ع) - یگانه گل زینب حسین جان گفت کو ۷۳
- نوحه حضرت امام حسین (ع) - ای شهید تشنه کام یا حسین آقا سلام ۷۴
- زبان حال حضرت زینب (س) بعد از شهادت امام حسین (ع) و یاران با وفایش - بگو ای صبا به زهرا که حسین کفن ندارد ۷۶
- نوحه زبان حال حضرت عباس (ع) در بیان واقعه روز عاشورا - برو ای صبا به بطحاء برسان پیام من را ۷۷
- یا دهر اف لک من خلیلی خلیلی - دهر اف لک من خلیلی خلیلی ۷۹
- نوحه حضرت زینب (س) در فراق سایر شهیدان - حرم تا قتلگه زینب صدا می زد حسین ۸۱
- نوحه حضرت زینب (س) - ای هلال شب تار زینب ۸۳
- نوحه و واقعه خوانی حضرت زینب (س) - آه از آن شب که زینب دختر شیر خدا ۸۵
- سروده‌ای در وصف سلطان قیس - در هند بودی پادشاهی باشکوه و فر ۸۷
- نوحه بحر طویل - فریاد که زین ماتم عظمای افلاک افتاده نزل ۹۱
- سروده‌ای در وصف حضرت ابوالفضل (ع) - به به چه ابوالفضل، چه یار ۹۳
- نوحه سینه زنی پر شور دوره حضرت عباس (ع) - ای شهریارم عباس، ای جانم ۹۵
- سروده‌ای در مدح حضرت ابوالفضل (ع) - یاد آمد ای شیعیان از یک علمدار ۹۷
- نوحه حضرت ابوالفضل (ع) - ای علمدار بایم ابوالفضل ۹۹
- نوحه حضرت ابوالفضل (ع) - یگانه گل حیدر برادر علمت کو ۱۰۲
- نوحه بحر طویل حضرت عباس (ع) - ای من به فدایت یا حضرت عباس ۱۰۳
- نوحه زبان حال حضرت امام حسین (ع) با حضرت ابوالفضل (ع) - ظلم در امروز فراوان شده یا ابا ۱۰۴
- نوحه حضرت عباس (ع) - الله اکبر یا علی الله اکبر ۱۰۶
- سروده‌ای در وصف حضرت علی اکبر (ع) - آمد سحر آوازی کی رفته به خواب ناز ۱۰۷
- نوحه حضرت علی اکبر (ع) - هیجده ساله یوسف ثانی ۱۱۱
- نوحه حضرت علی اکبر (ع) - به به چه جوانی ست علی خوش نطق و بیانی ست علی ۱۱۴
- نوحه حضرت علی اکبر (ع) - روز عاشورا علی فریاد می زد یا ابا ۱۱۶
- نوحه حضرت علی اکبر (ع) - شه زاده والا نور دل لیلا ۱۱۸
- نوحه حضرت قاسم (ع) - در کربلا از مجتبی شهزاده قاسم بود ۱۲۰

- ۱۲۲..... مدیحه‌ای در وصف پیکار حضرت قاسم (ع) - نوگل باغ حسن قاسم افگار منم.....
- ۱۲۴..... نوحه حضرت قاسم (ع) - چون حسین بی کس، روز عاشورا، کشته او حیران.....
- ۱۲۵..... نوحه حضرت قاسم (ع) - شد باز هویدا به جهان، شورش به صد غوغا.....
- ۱۲۷..... نوحه حضرت علی اصغر(ع) - در کربلا چون شه دین بی ناصر و یاور شد.....
- ۱۲۹..... نوحه حضرت علی اصغر(ع) - در حرم شاه دین بوده گلی در چمن.....
- ۱۳۰..... نوحه حضرت علی اصغر(ع) - در کربلا گشته به پا هنگامه عاشورا.....
- ۱۳۲..... نوحه مسلم ابن عقیل(ع) - «خلیلی» از بهر چه ز ابن عم حسین(ع).....
- ۱۳۴..... مدیحه‌ای در وصف حر ابن یزید ریاحی - حر گشته در کربلا از خواب بیدار.....
- ۱۳۶..... سروده‌ای در وصف حر ابن یزید ریاحی - حر ریاحی با دل محزون و چشم تر.....
- ۱۳۸..... سروده ای در بیان حال حضرت امام حسین(ع) با حبیب ابن مظاهر - بگفت سبط مصطفی به بن مظاهر از وفا.....
- ۱۴۰..... زبان حال حضرت فاطمه (س) با سر بریده امام حسین (ع) - کنج تنورت ز چه مأوا شده یا بنی.....
- ۱۴۲..... نوحه در مذمت ساربان بی‌ایا - لطف حسینم به تو گو کم شده ساربان.....
- ۱۴۴..... نوحه طایفه بنی اسد - با بنی اسد همت کنید همت.....
- ۱۴۷..... مرثیه زبان حال طایفه بنی اسد - خد چه تاره نماییم ما در این صحرا.....
- ۱۴۸..... نوحه حضرت رقیه (س) - طفل یتیم ره شام از جفا شیعیان.....
- ۱۵۰..... نوحه خرابه شام - چون غافله کربلا در شب خراب آمد.....
- ۱۵۲..... سروده ای در وصف ورود اسیران کربلا در مجلس یزید - مجلسی آراسته یزید شوم دغا.....
- ۱۵۴..... زبان حال فرنگی در مجلس یزید و پرسش‌های او - باره رأس بریده حضرت امام حسین (ع) و اسرای کربلا - ای ظالم دون این صوت قرآن.....
- ۱۵۷..... نوحه سر بریده حضرت امام حسین(ع) در مجلس یزید - ای یزید این سر بر تو مهمان است.....
- ۱۵۸..... نوحه‌ای در باره رأس بریده امام حسین(ع) در مجلس یزید - یزید این سر بر تو مهمان است.....
- ۱۶۰..... نوحه بحر طویل - مزنی یزید بی‌دین.....
- ۱۶۴..... نوحه حضرت رقیه (س) - گفتا رقیه در خرابه با دل افگار.....
- ۱۶۶..... نوحه حضرت رقیه(س) - رقیه ای بلبل شیرین زبان.....
- ۱۶۸..... نوحه حضرت رقیه (س) - رقیه ای همدم زینب، از چه لب بستی، گشته‌ای خاموش.....
- ۱۷۱..... نوحه اسرای دشت کربلا و هنده - هنده رسد بهر تماشای ما.....
- ۱۷۴..... نوحه حضرت زینب (س) در گفتگو با هنده - هنده عزادار جوانان منم.....
- ۱۷۶..... نوحه بازگشت حضرت زینب(س) و سایر اسیران به مدینه از شام - خبر به صغری دهید زینب مضطر رسید.....
- ۱۷۸..... نوحه بازگشت حضرت زینب (س) و سایر اسرای کربلا از اسارت شام به مدینه - چون زینب حزین شد عازم به سوی بطنجا.....

- نوحه اربعين - باشد همين روز اربعين اى عزاداران ۱۸۰
- نوحه اربعين حسيني - شده اربعين عزيزان، ز جگر كشيد افغان ۱۸۲
- نوحه سه ضربي حضرت امام موسي كاظم(ع) - اى مصيب از يارى كن مرا مدد كارى ۱۸۴
- سروده‌اى در چگونگى شهادت حضرت امام رضا (ع) - آه از دمي كه شد از خانه او برون ۱۸۶
- نوحه حضرت امام رضا(ع) - زهر جفا داده به شاه رضا ۱۸۸
- مدیحه‌ای برای امام زمان(عج) - شدست فصل خزان يار من از من رميد ۱۹۰
- در رثای حضرت ولی عصر حضرت امام زمان(عج) و آمدن ماه محرم - يا صاحب العصر العجل ما پریشانيم ۱۹۲
- زمزمه و نوحه صل علی محمد (ص) - صل علی محمد، صلوات بر محمد ۱۹۴

دیباچه

گذشته‌ی باشکوه و پُر از فراز و فرود میغان حکایت از بزرگ مردان و زنانی دارد که متأسفانه و به دلایل نامعلومی چهره‌ی پُر فروغ آن‌ها برای مردم نشان داده نشده و وقتی در همایشی و جلسه‌ای در مورد یکی از آن‌ها سخن به میان می‌آید، همه انگشت به دهان می‌گیرند که مگر ایشان میغانی بوده است؟!

در میان بزرگان عرصه علم و ادب و فرهنگ نام «شیخ محمد ابراهیم خلیلی میغانی» همواره به لحاظ سرودن اشعار، مدیحه‌ها و مرثی‌های پُر شور، و حضور پُررنگ در جامعه و نظم و نگاهش قرار داده‌ای متعدد آنها، در ذهن مردم فرهنگ دوست میغان جایگاه ویژه‌ای داشته و دارد.

شیخ محمد ابراهیم خلیلی میغانی، فرزند آخوند ملاعلی میغانی از عالمان بنامی است که پس از کسب فیض نزد پدر، دیگر علماء و بزرگان میغان، برای ادامه تحصیل راهی شهر بسطام شده و از محضر آقا میرزا مطلب بسطامی^۱ و دیگر علماء این شهر بهره‌های فراوان می‌برد. این عالم بزرگوار سپس جهت ادامه تحصیل عازم شاهرود شده و در مدرسه علمیه بیدآباد از محضر اساتید و علمای آن مدرسه کسب فیض می‌نماید. ایشان در جوانی برای ادامه تحصیل راهی نجف اشرف شده و در آنجا از علمای بزرگ آن عصر به ویژه مرحوم نائینی، آقا ضیاء عراقی، سید ابوالحسن اصفهانی و آخوند خراسانی بهره‌ها برده و به درجه اجتهاد می‌رسد و پس از آن به

شاهروود و میغان مراجعه کرده و به ترویج و تبلیغ احکام اسلامی و علوم قرآنی و دیگر زمینه‌های دینی و مذهبی و همچنین امامت جماعت و هدایت امورات متعدد مردم را به عهده می‌گیرد. شیخ محمد ابراهیم مدتی را هم در بید آباد شاهروود بسر برده و از همان‌جا نیز همسر انتخاب می‌کند.

شیخ محمد ابراهیم خلیلی میغانی در فلسفه، عرفان، فقه و تاریخ متبحر بوده و خط زیبایی نیز داشته و به علاوه همانند پدر بزرگوارش از ذوق و استعداد خدادادی شاعری برخوردار بوده و شعار بسیاری از ایشان به ویژه در مدح و ثنای چهارده معصوم (ع) موجود می‌باشد. شان را شاعری تخلص «خلیلی» را برای خویش انتخاب نموده بوده است.

از شیخ محمد ابراهیم خلیلی میغانی خطی «بحرالانساب» در ذکر اولاد حضرت امام جعفر صادق (ع) تا اولاد حضرت امام حسن عسکری (ع)، موجود می‌باشد.

شیخ محمد ابراهیم خلیلی پس از عمری خدمت به امام در روز پنجم ماه محرم الحرام سال ۱۳۷۲ هجری قمری دار فانی را وداع و به سرای باسعادت. در مراسم تشیع پیکر آن بزرگوار علاوه بر شرکت عزاداران خامس آل عبا از میغان، از مکان‌های دیگری نیز حضور داشتند و نماز میت ایشان نیز توسط مرجع عالی‌قدر مرحوم حضرت آیت‌الله‌العظمی حاج سید جعفر حسینی شاهروودی میغانی اقامه گردیده و در قبرستان محله کلوت میغان به خاک سپرده می‌شود.

پیشگفتار

پس از تدوین و چاپ کتاب «میغان نامه» و «گوش میغانی» و استقبال خوب مردم فرهنگ پرور و فرهنگ دوست میغان از آن‌ها، شوق پرداختن بیشتر به میراث گران بهای مکتوب و شفاهی این دیار دیرپای، سراسر وجودم را فرا گرفت و با توجه به آشنایی نسبتاً جامعی که در خصوص نوحه و نوحه‌خوانی از گذشته مردم میغان داشتم، نوحه‌های نوحه‌خوانان میغانی و سبک و سیاق سینه زدن و زنجیر زدن آن‌ها را هم به صورت عملی و هم به صورت نظری تجربه کرده بودم و از سوی دیگر ظالعاتی که در باره شعر و شعرای ایران داشتم، جمع آوری اشعار و سروده‌های مرحوم شیخ محمد ابراهیم خلیلی میغانی مورد توجه جدی قرار گرفت و با صدور اطلاعیه‌ها در مراسم متعدد، انجام این مهم در دستور کار قرار گرفت.

ابتدا در هر کجا شعر و یا نوحه از ایشان وجود داشت نسخه‌ای از آن تهیه و پس از چندی مجموعه‌ای از اشعار ایشان - مع آوری شد تا جایی که تصور هم نمی‌کردیم این همه شعر و نوحه از ایشان و جر - داشته و ما بی‌خبر از آن بوده‌ایم، هر چند که پدر بزرگوارم شادروان «حاج نورعلی نادری» در این نکته اشاره می‌کرد که «شیخ محمد ابراهیم در سرودن شعر و به ویژه نوحه، فرد بسیار ماهر و قادری بود و فی البداهه شعر و نوحه‌ای را می‌سروده است».

در هر حال پس از گردآوری مجموعه اشعار و نوحه‌های ایشان، با دقت و وسواس ویژه تایپ، بازخوانی و در برخی از موارد تصحیح و حاشیه نگاری آن‌ها آغاز و مجموعه پیش رو آماده گردید.

در خصوص اشعار و نوحه‌های شیخ محمد ابراهیم خلیلی میغانی باید به نکات زیر توجه نمود:

اولاً؛ سراینده عشق و علاقه ویژه و عمیقی به خاندان عصمت و طهارت (ع) داشته است، روی همین اصل غالب سروده‌های ایشان به مدح و ستایش خاندان عصمت و طهارت (ع) اختصاص دارد.

ثانیاً؛ نوع و سبک نوحه‌های سروده شده ایشان دارای ریتم ویژه‌ای است به گونه‌ای که امکان دارد خواننده در برخی از موارد تصور کند که نوحه وزن مورد نظر را ندارد، در صورتی که با گشتن یک فتحه، کسره و یا ضمه می‌توان به شیوه نوحه‌سرایی نامبرده و در مجموع سبک روحه خوانی مردم میغان در گذشته نه چندان دور بهتر و دقیق‌تری برد.

ثالثاً؛ خوانندگان محترم به این نکته توجه دارند که وجود برخی از اشخاص در نوحه‌ها، مانند: حضور ام لیل، مادر حضرت علی اکبر (ع) در سرزمین کربلا و غیره، نیاز به بررسی در مجالی دیگر دارد، زیرا برخی از محققین به این نتیجه رسیده‌اند که ایشان در حادثه کربلا اصلاً حضور نداشته است. از جانب دیگر، باید بر اساس شهرتی که این اشخاص در آن زمان داشته‌اند آنها را سروده و یا زبان حال بوده و یا از تعزیه‌ها و امثال آنها استفاده کرده است. وانگهی همیشه باید این نکته را در ذهن مرور کنیم که حماسه عاشورا دارای مضامین بلندی همانند " هیهات من الذله ، ما رأیتُ إِلَّا جَمِیلاً (من جز نیکویی و زیبایی چیزی ندیدم) ؛ کُلُّ یَوْمٍ عَاشُورَا و کُلُّ أَرْضٍ کَرْبَلَا، و... می باشد .

رابعاً؛ سراینده با درک عمیق این موضوع که مخاطبانش روستاییان عموماً کم سواد و حتی بی سواد بوده‌اند، گاهاً اشعار و نوحه‌ها را ساده و عاری از آرایه‌های ادبی سروده است.

خامساً؛ در این اثر سعی شده است که مضامین نامناسب در متن نوحه‌ها، نظیر: زار، بی کس و از این قبیل تا آنجا که امکان داشته حذف و مضامین مناسب‌تری جایگزین گردد. حتی در برخی از موارد بندهایی از نوحه‌ها و یا ابیاتی از اشعار کاملاً عوض شد و بند یا بیت دیگری به جای آن آمده است.

سادساً؛ فهرست ده‌ها به ترتیب چهارده معصوم (ع) و اولویت‌های شب‌های دهه اول محرم تنظیم شده است.

در پایان از تمامی عزیزانی که سرجبات و زمینه‌های انتشار این مجموعه را فراهم نموده‌اند، به ویژه حجت الاسلام والمسلمین شیخ محمد علی خلیلی، محمد حسن نادری، محمد حسین نادری و خانم‌ها عذرا، طوبی خلیلی (نوادگان شادروان شیخ محمد ابراهیم خلیلی) کمال تشکر و از خداوند تعالی رای مرحوم ذبیح الله نادری، روانشاد اسماعیل خلیلی و زنده یاد شیخ محمد خلیلی طاب رحمت و مغفرت دارد.

والحمد لله اولاً و آخراً

علی اصغر نادری